

บทนำ

ประวัติความเป็นมาของประเทศไทย

รศ. ชันนี วายล์

ประเทศไทยตั้งอยู่กึ่งกลางของดินแดนภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือภาคพื้นเอเชียอาคเนย์ ล้อมรอบไปด้วยประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่ พม่า ลาว กัมพูชา และมาเลเซีย เดิมดินแดนแถบนี้ชาวยุโรปรู้จักในนามของคาบสมุทรอินโดจีน (Indo-China Peninsula) เพราะตั้งอยู่ระหว่างชาติยิ่งใหญ่ 2 ชาติ คือ อินเดีย และจีน ดินแดนเอเชียอาคเนย์มาเป็นที่รู้จักทั่วไปในหมู่ชาวตะวันตกและชาวโลก เพราะเป็นบ่อเกิดสงครามหลายครั้ง เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญที่ชาวตะวันตกในสมัยจักรวรรดินิยม มุ่งเข้ามาดักดวงผลประโยชน์จากเจ้าของถิ่นเดิม ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญคือ เครื่องเทศ แร่ดีบุก ยางพารา ข้าวและไม้สัก เป็นทั้งแหล่งวัตถุดิบและตลาดการค้าใหญ่ มีพื้นที่ไม่กว้างแต่แบ่งซอยเป็นประเทศต่าง ๆ มากมาย ประชากรมีน้อย จึงเป็นแหล่งระบายคนล้นประเทศที่สำคัญ โดยเฉพาะเป็นที่ที่ชาวจีนและชาวอินเดียอพยพเข้ามาทำมาหากินมากที่สุดแห่งหนึ่ง นอกจากนี้ เอเชียอาคเนย์ยังเป็นดินแดนที่รวมของระบบการปกครองหลายอย่าง โดยเฉพาะเป็นแหล่งทำสงครามแย่งการปกครองแบบประชาธิปไตยและแบบคอมมิวนิสต์ มีลักษณะหลายอย่างเป็นดินแดนทางผ่านเหมือนตะวันออกกลาง (Middle East) ซึ่งเชื่อมทวีปเอเชีย แอฟริกาและยุโรป จึงรับอิทธิพลทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ศาสนา และภาษา มาจากชาติที่ใหญ่มีอิทธิพล 2 ชาติไว้ คือ อินเดีย และ จีน ในสมัยโบราณไว้มาก และหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา ก็ได้รับอิทธิพลจากอารยธรรมตะวันตกไว้มากเช่นกัน

ประเทศไทยครั้งหนึ่งเคยมีชื่อว่าประเทศสยามในภาษาไทย หรือไซแอม (Siam) ในภาษาอังกฤษ แม้ในปัจจุบันชาวต่างประเทศจำนวนไม่น้อยก็ยังคงรู้จักประเทศไทยในชื่อของ Siam อยู่ ตามหลักฐานที่ปรากฏ เซอร์ เจมส์ แลงคัสเตอร์ (Sir James Lancaster) ชาวอังกฤษ ได้เรียกประเทศไทยว่า ประเทศสยามเป็นครั้งแรก เมื่อคราวแล่นเรือมายังภูมิภาคตะวันออกไกล (Far East) ใน พ.ศ. 2133 (ตรงกับสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช) และได้แล่นเรือมาทางตะวันตกของไทยตั้งแต่นั้นมาฝรั่งเศสชาวยุโรปนิยมเรียกประเทศไทยว่าประเทศสยาม อาทิ เมื่อมองส์เออ เดลาลูแบร์ (Monsieur de la Loubere) ซึ่งเป็นทูตฝรั่งเศสเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรีในตอนปลายแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ ได้แต่งหนังสือ “พรรณนาราชอาณาจักรสยาม” ซึ่ง

ได้จัดพิมพ์ขึ้น ณ กรุงปารีส เมื่อ พ.ศ. 2234 ก็ได้เรียกประเทศไทยว่า Siam

ส่วนคนไทยเรานั้นนิยมเรียกชื่อประเทศตามชื่อราชธานี ฉะนั้น จึงเรียกบ้านเมืองของเราว่ากรุงสุโขทัยหรืออาณาจักรสุโขทัย กรุงศรีอยุธยาหรืออาณาจักรศรีอยุธยา รัชกาลที่ 4 โปรดฯ ให้เรียกชื่อประเทศว่าประเทศสยามเป็นครั้งแรก ควรสังเกตว่าเมื่อโปรดเกล้าฯ ให้ลงนามในหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีกับอังกฤษ เมื่อ 18 เมษายน 2398 ยังใช้เมืองไทยเป็นชื่อของประเทศไทย แต่ในการให้สัตยาบันหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีฉบับนี้ เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2399 ใช้ชื่อประเทศสยามเป็นทางการ อันที่จริงคนไทยเรานิยมเรียกประเทศของเราว่าเมืองไทยตั้งแต่โบราณเป็นต้นมา

ครั้นถึงสมัยรัฐบาลจอมพล แปลก พิบูลสงคราม ปลายเดือนธันวาคม พ.ศ. 2481 ได้พิจารณาเปลี่ยนชื่อประเทศสยามเป็นประเทศไทย จึงออกประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยรัฐนิยมใช้ชื่อประเทศประชาชนและสัญชาติ เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2482 โดยที่ชื่อของประเทศนี้มีเรียกกันเป็น 2 อย่าง คือ ไทย และ สยาม แต่ประชาชนนิยมเรียกว่าไทย รัฐบาลเห็นสมควรถือเป็นรัฐนิยมใช้ชื่อประเทศให้ต้องตามชื่อเชื้อชาติ และความนิยมของประชาชนชาวไทย ดังต่อไปนี้

ก. ในภาษาไทย

ชื่อประเทศ ประชาชน และสัญชาติให้ใช้ว่า ไทย

ข. ในภาษาอังกฤษ

1. ชื่อประเทศให้ใช้ว่า Thailand
2. ชื่อประชาชน และสัญชาติให้ใช้ว่า Thai

ในตอนปลาย พ.ศ. 2488 หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 รัฐบาลซึ่งบริหารราชการในเวลานั้นประกาศให้เรียกชื่อประเทศไทยเป็นภาษาอังกฤษ Siam อีกครั้งหนึ่งด้วยเหตุผลทางการเมือง ครั้นถึง 11 พฤษภาคม 2492 ได้มีประกาศของสำนักนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง ให้เรียกชื่อประเทศไทยเป็นภาษาอังกฤษว่า Thailand ตามเดิม และได้ใช้ชื่อนี้ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

ประเทศไทยได้รับสมญานามต่าง ๆ จากชาวต่างประเทศ สมญานามเหล่านี้ถูกตั้งขึ้นตามลักษณะเด่น ๆ ของขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ตลอดจนลักษณะทางภูมิศาสตร์ และประวัติศาสตร์ของประเทศ แต่ละสมญานามมีความเป็นมาต่าง ๆ กันไป ตัวอย่างเช่น

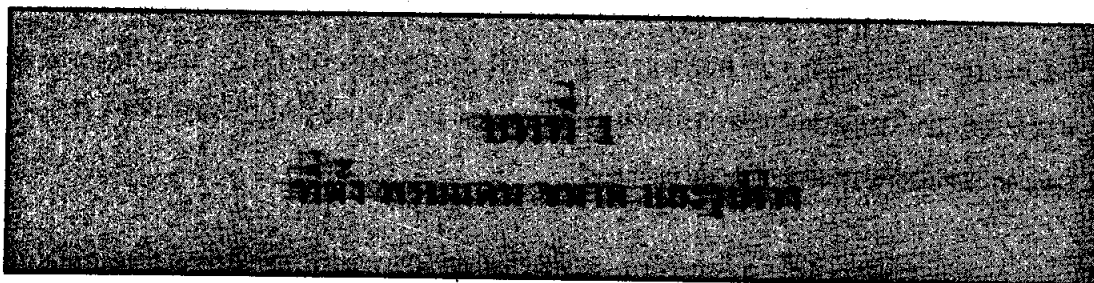
1. "Land of Smile" หรือสยามเมืองแห่งการยิ้มแย้มแจ่มใส ทั้งนี้ เพราะคนไทยทั่วไป มีจิตใจโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่เพื่อนมนุษย์ ชอบให้อภัยในความผิดของผู้อื่น โกร่ง่ายหายเร็ว คำที่นิยมพูดติดปากคนไทยคือ "ไม่เป็นไร" หรือ it doesn't matter.

2. **“Land of the White Elephant”** หรือดินแดนแห่งช้างเผือก เหตุที่มีสมญาดังกล่าว เพราะประเทศไทยมีช้างเผือกมาก พบเห็นกันบ่อย ๆ เป็นที่พิเศษกว่าประเทศอื่น และสำหรับคนไทยเองยังถือว่าช้างเผือกเป็นสัตว์ประเสริฐคู่บารมีของพระมหากษัตริย์ ถ้ารัชกาลใดพบช้างเผือกมาก กษัตริย์พระองค์นั้นก็จะได้สมญาว่า “พระเจ้าช้างเผือก” เช่น สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ในสมัยอยุธยา และรัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นต้น

3. **“Land of the Yellow Robes”** หรือดินแดนแห่งผ้ากาสาหวัด หรือดินแดนแห่งพุทธศาสนา ทั้งนี้ เพราะศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติไทย ประชาชนประมาณร้อยละ 90 นับถือศาสนานี้ ผู้ชายไทยเมื่ออายุครบ 20 ปี หรือครบวชกัณนิมบวชเป็นพระภิกษุ ห่มจีวรสีเหลืองอร่ามสะดูดตาแก่ชาวต่างประเทศ จึงได้ชื่อว่า “Land of the Yellow Robes”

4. **“Land of the Free Nation”** ดินแดนแห่งชาติเสรี ในสมัยจักรวรรดินิยมทุกประเทศ ในคาบสมุทรอินโดจีนตกเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศสตะวันตกทั้งสิ้น เว้นแต่ไทยประเทศเดียวที่เป็นอิสระอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน จึงได้ชื่อว่า “The Free Nation” หรืออาจเป็นเพราะว่า “ไท” แปลว่าความเป็นอิสระก็ได้

นอกจากจะมีสมญาของประเทศไทยดังตัวอย่างที่กล่าวมาแล้ว กรุงเทพฯ ยังได้รับสมญาต่าง ๆ กันจากชาวต่างประเทศ เช่น “Oriental Venice”, “City of Angles”, “Jewel City of Asia” เป็นต้น แต่สมญานามเหล่านี้จะถูกลืมเลือนไป เพราะสภาพของกรุงเทพฯ ที่ดงมดดั้งเดิมได้สูญสิ้นไปจนเกือบจะไม่เหลือให้เห็นอีกต่อไปแล้ว

รศ. ชัยณี วายลี

1. วัตถุประสงค์

เมื่อศึกษาบทนี้แล้ว นักศึกษาสามารถปฏิบัติได้ดังนี้

- 1.1 ระบุที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ พร้อมอธิบายผลดีผลเสียของที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยได้
- 1.2 ชี้แจงความสำคัญของที่ตั้งสัมพัทธ์ของประเทศไทยได้
- 1.3 แจกแจงวิธีกำหนดแนวพรมแดน และให้รายละเอียดแนวพรมแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้านได้
- 1.4 บอกถึงปัญหาที่สืบเนื่องมาจากลักษณะพรมแดนของประเทศไทยได้
- 1.5 ระบุชื่อและที่ตั้งช่องเขาและทางผ่านแนวพรมแดนได้อย่างน้อย 3 ชื่อ
- 1.6 ประเมินรูปร่างและขนาดของประเทศไทยได้ พร้อมชี้ให้เห็นผลที่ตามมาจากการมีรูปร่างและขนาดดังกล่าว

2. ที่ตั้ง (location)

การพิจารณาเกี่ยวกับที่ตั้งของประเทศไทย อาจแยกพิจารณาออกเป็น 2 ประเด็น คือ ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ (geographic location) และที่ตั้งสัมพัทธ์ (relative location)

2.1 ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์

ประเทศไทยตั้งอยู่ในคาบสมุทรอินโดจีน ในบริเวณซีกโลกเหนือ ระหว่างละติจูด

5 องศา 37 ลิปดาเหนือ และละติจูด 20 องศา 27 ลิปดาเหนือ ลองจิจูด 97 องศา 22 ลิปดาตะวันออก ถึงลองจิจูด 105 องศา 37 ลิปดาตะวันออก หรือกล่าวกว้าง ๆ ได้ว่า ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยอยู่ระหว่างเส้นศูนย์สูตร (Equator) กับทรอปิกออฟแคนเซอร์ (Tropic of Cancer) ซึ่งเป็นเขตละติจูดต่ำ (low latitude)

การที่ประเทศไทยตั้งอยู่ระหว่างเส้นศูนย์สูตรกับทรอปิกออฟแคนเซอร์ ก่อให้เกิดผลดีต่อประเทศดังต่อไปนี้

1. ทำให้ระยะเวลากลางวันกับกลางคืนเกือบจะเท่ากันเกือบตลอดปี กล่าวคือกลางวันมี 12 ชั่วโมง และกลางคืนมี 12 ชั่วโมง ซึ่งทำให้สะดวกแก่การประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ตามปกติ ผิดกับในประเทศที่ตั้งอยู่บริเวณละติจูดกลาง และละติจูดสูง ในช่วงฤดูใบไม้ร่วง และฤดูหนาวมีกลางวันสั้นมาก ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการไปโรงเรียนของนักเรียน และการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ของประชาชน

2. ทำให้ไม่ต้องกังวลในเรื่องการเปลี่ยนทิศทางของดวงอาทิตย์มากนัก เพราะดวงอาทิตย์ขึ้นทางทิศตะวันออก และตก ทางทิศตะวันตกเกือบสม่ำเสมอตลอดปี

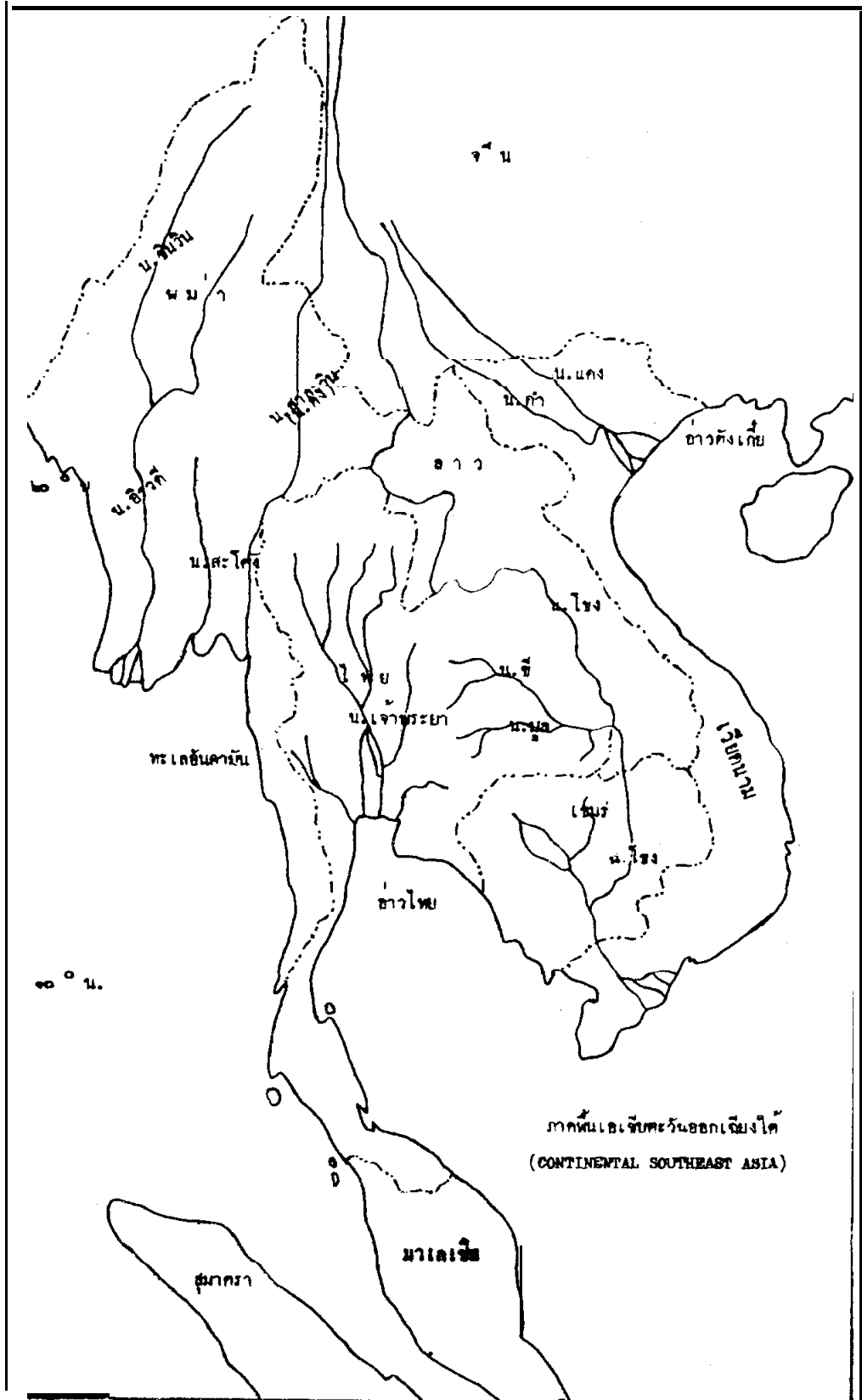
3. ในการทำแผนที่ ละติจูดและลองจิจูดบริเวณใกล้เส้นศูนย์สูตรจะตัดกันเป็นมุมฉากหรือเกือบเป็นมุมฉาก จึงทำให้การทำแผนที่สามารถทำได้ใกล้เคียงกับความจริงมากที่สุดไม่ว่าในแง่ของขนาด เนื้อที่ ทิศทาง หรือรูปร่าง

4. ทำให้ได้รับความร้อนโดยเฉลี่ยสูงเกือบตลอดปี ประกอบกับการที่ประเทศไทยตั้งอยู่ในเขตลมมรสุม ในช่วงที่ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้พัดผ่านนำความชุ่มชื้นเข้ามาจะเป็นช่วงฤดูฝน ซึ่งเป็นฤดูการเพาะปลูก ต่อจากนั้นจะเป็นช่วงที่ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือพัดผ่านจะเป็นช่วงฤดูแล้ง หรือเป็นช่วงของการเก็บเกี่ยว ดังนั้น ประเทศไทยจึงมีสภาพทางภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมแก่การเกษตรกรรมมาก แสงแดดที่จัดจ้าเกือบตลอดปียังเหมาะในการทำนาเกลือ ตากผลไม้ เนื้อสัตว์ และนำมาเป็นวัตถุดิบในการสร้างพลังแสงอาทิตย์เพื่อกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และใช้ในบ้านเรือนอีกด้วย

2.2 ที่ตั้งสัมพัทธ์

ที่ตั้งสัมพัทธ์หมายถึงที่ตั้งเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านโดยรอบ จากรูป

รูปที่ 1.1 ภาคนั้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

1.1 จะเห็นได้ว่าประเทศไทยตั้งอยู่บริเวณตอนกลางของคาบสมุทรอินโดจีนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รายรอบด้วยประเทศพม่า ลาว กัมพูชา และมาเลเซีย มีพรมแดนยาวทั้งสิ้นประมาณ 8,000 กิโลเมตร โดยแบ่งเป็นพรมแดนทางบก 5,300 กิโลเมตร และพรมแดนทางน้ำประมาณ 2,700 กิโลเมตร (อักษรานุกรมภูมิศาสตร์ไทย, 2520 : 1)

ตามความเห็นของบัคมินสเตอร์ ฟูลเลอร์ (Buckminster Fuller) นักปรัชญาและนักวิทยาศาสตร์ชาวอเมริกัน ซึ่งได้เขียนบทความเรื่อง “ภูมิศาสตร์น้ำ” (Fluid Geography) เมื่อ ค.ศ. 1972 เชื่อว่าอินโดจีนเป็นแหล่งอารยธรรมสำคัญของโลก โดยเขาได้แสดงผลว่ามนุษย์ในสมัยแรก ๆ อพยพย้ายถิ่นโดยทางน้ำเป็นสำคัญ ลักษณะการไหลเวียนของกระแสน้ำและลมหมุนเวียนที่เหมาะสมในแถบฝั่งทะเลเอเชีย ทำให้มีผู้คนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานกันหนาแน่นมาก หากมองจากแผนที่โลกซึ่งสร้างโดย Dymaxion Projection ประเทศไทยจะอยู่ตรงใจกลางของสามเหลี่ยมที่เป็นที่ตั้งของ “ฝั่งทะเลเอเชีย” ดังกล่าว ซึ่งมีพื้นที่ครอบคลุมเนื้อที่เพียงร้อยละ 5 ของพื้นผิวโลกเท่านั้น แต่ปัจจุบันมีประชากรอยู่รวมกันถึงร้อยละ 54 ของมนุษยชาติทั้งหมด (สุเมธ ชุมสายฯ, 2528 : 11-13)

การที่ประเทศไทยตั้งอยู่ใจกลางคาบสมุทรอินโดจีนดังกล่าว มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจการเมืองและวัฒนธรรมของประเทศอย่างยิ่ง ในแง่ของเศรษฐกิจ ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการคมนาคมทั้งทางบก ทางทะเลและทางอากาศ ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กล่าวคือ เป็นศูนย์กลางการคมนาคมทางบกระหว่างประเทศที่เรียกว่าระบบทางหลวงของเอเชีย (Asian Highways) อันได้แก่สายเอเชีย 1 (A1) และสายเอเชีย 2 (A2) ที่ผ่านเข้ามาในประเทศไทย โดยมีกรุงเทพมหานครเป็นศูนย์กลางและผ่านเข้าไปยังประเทศเพื่อนบ้านที่อยู่โดยรอบ

ในด้านการคมนาคมทางทะเล ประเทศไทยมีชายฝั่งติดต่อกับทะเลทั้งสองด้าน คือ ทะเลอันดามันและทะเลจีนใต้ จึงทำให้เกิดการได้เปรียบในการติดต่อกับประเทศต่าง ๆ ผิดกับประเทศที่ไม่มีทางออกทะเล (เช่น ลาว) แม้สายการเดินทางเรือขนาดใหญ่จะผ่านสิงคโปร์มากกว่ามาถึงท่าเรือของประเทศไทยก็ตาม แต่หากต่อไปมีการขุดคอคอดกระ หรือการสร้างสะพานเศรษฐกิจเชื่อมทะเลทั้งสองด้านจริง ย่อมจะทำให้ประเทศไทยได้เปรียบกว่าสิงคโปร์มาก นอกจากนั้น ท่าเรือน้ำลึกที่สัตหีบและแหลมฉบัง ตลอดจนที่สงขลาและกระบี่ เป็นการเพิ่มความสะดวกของการขนส่งทางทะเลให้มากยิ่งขึ้น

สำหรับการคมนาคมขนส่งทางอากาศในปัจจุบัน ท่าอากาศยานกรุงเทพฯ ที่ดอนเมือง มีสายการบินจากซีกโลกตะวันตกและซีกโลกตะวันออกบินผ่านกว่า 30 สาย นับว่าเป็นสนามบินที่มีการจราจรคับคั่งที่สุดในย่านนี้ก็ได้ เครื่องอำนวยความสะดวก อุปกรณ์เครื่องมือเครื่องมืออยู่ครบถ้วนทันสมัยที่สุดแห่งหนึ่งของโลก

ผลของการที่มีที่ตั้งเป็นศูนย์กลาง สะดวกในการคมนาคมขนส่ง มีส่วนส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นแหล่งธุรกิจที่สำคัญ ดึงดูดนักธุรกิจและนักท่องเที่ยวจากที่ต่าง ๆ เข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย และทำรายได้ให้แก่ประเทศเป็นจำนวนมาก

ในแง่ของการเมือง การที่ประเทศไทยมีพรมแดนยาวประมาณ 8 พันกิโลเมตร ติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านถึง 4 ประเทศ แต่ละประเทศมีรูปแบบการปกครองที่แตกต่างกัน และต่างไปจากรูปแบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งมีพระมหากษัตริย์เป็นพระประมุขของไทย ทำให้เกิดทั้งผลดีและผลเสีย ผลดีก็คือก่อให้เกิดการให้ความร่วมมือกันระหว่างประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จัดตั้งองค์การอาเซียน (ASEAN) ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้ความร่วมมือกันในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในกลุ่มสมาชิก (มนู วัลยะเพ็ชร, 2531) การจัดกิจกรรมด้านกีฬา ศิลปวัฒนธรรมร่วมกัน เช่นการผลัดกันเป็นเจ้าภาพจัดกีฬา SEAGAMES เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ผลเสียของการที่มีที่ตั้งอยู่ใจกลาง ล้อมรอบด้วยประเทศต่าง ๆ ก็คือได้รับผลกระทบเมื่อเกิดเรื่องขัดแย้งกันภายในประเทศนั้น ๆ ดังกรณีปัญหาสงครามกลางเมืองในกัมพูชา ลาว และการปฏิวัติในพม่า ผลักดันให้มีประชาชนลี้ภัยเข้ามาในผืนแผ่นดินไทย การสู้รบตามแนวชายแดนในบางครั้งทำลายชีวิต ทรัพย์สินของประชาชนและทหารของเรา ปัญหาผู้ลี้ภัยสงครามทำให้เกิดศูนย์อพยพอยู่ตามชายแดนไทย การสู้รบทำให้รัฐบาลต้องสิ้นเปลืองงบประมาณในการเตรียมพร้อม ซ้ออาวุธยุทโธปกรณ์ และฝึกฝนบุคลากรเป็นจำนวนมากทุก ๆ ปี ดังนั้น ในแง่ของที่ตั้งสัมพัทธ์เชิงการเมืองแล้ว ประเทศไทยถูกสถานการณ์บังคับให้ต้องเข้ายุ่งเกี่ยวกับปัญหาการเมืองของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้อยู่ตลอดเวลา

3. แนวพรมแดน

แนวพรมแดนเป็นสิ่งที่ใช้กำหนดขอบเขตของประเทศ เพื่อบ่งชี้ว่าภายในพรมแดนนั้น ๆ ประเทศนั้นย่อมมีสิทธิและอำนาจอธิปไตยเหนือบริเวณพื้นที่ดังกล่าวอย่างเต็มที่ ดังนั้นแนวพรมแดนจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งของรัฐ แนวพรมแดนในที่นี้เป็นทั้งสิ่งที่มองเห็นจับต้องได้ เช่นแนวภูเขา ร่องน้ำลึก หรืออาจจะจับต้องไม่ได้แต่ถูกกำหนดบนแผนที่ กำหนด

ตามข้อตกลงตามกฎหมาย เช่นแนวพรมแดนในทะเล ใต้ทะเล ในอากาศเหนือพื้นดินและ
น่านน้ำอาณาเขตของประเทศ เป็นต้น

การกำหนดปักปันแนวพรมแดนระหว่างประเทศที่มีอาณาเขตติดต่อกันอาจกระทำ
กันฉันมิตร หรือเป็นการตกลงกันในเชิงบังคับอันเป็นผลจากการที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอยู่ในภาวะ
จำยอม หรือพ่ายแพ้สงคราม

นอกจากจะใช้เป็นเครื่องกำหนดอาณาเขตของประเทศแล้ว แนวพรมแดนยังมีความ
สำคัญต่อประเทศอีกหลายประการ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง การกระทำใด ๆ
ที่ล่วงล้ำแนวพรมแดน โดยไม่ได้ทำความตกลงกันระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง หรือโดยไม่ได้
รับการคุ้มครองด้วยกฎหมายระหว่างประเทศ จะถือว่าเป็นการกระทำที่เป็นภัยต่อรัฐที่ถูก
ละเมิด และอาจเป็นมูลเหตุของความขัดแย้งระหว่างประเทศได้ (คณะกรรมการภูมิศาสตร์
แห่งชาติ, 2527 : 7)

3.1 หลักในการกำหนดแนวพรมแดน

เราอาจแบ่งพรมแดนออกเป็น 3 ประเภท คือ พรมแดนบนแผ่นดินหรือพรมแดน
บนบก พรมแดนในทะเล และพรมแดนที่กำหนดขึ้นเอง หลักนิยมในการกำหนดแนวพรมแดน
ทั้ง 3 ประเภท มีรายละเอียดดังนี้

(1) แนวพรมแดนบนแผ่นดิน สิ่งที่นิยมใช้เป็นแนวพรมแดนบนแผ่นดินมาก
ที่สุดคือลักษณะภูมิประเทศที่มองเห็นเด่นชัด ซึ่งส่วนใหญ่ได้แก่แนวเทือกเขา ลำน้ำ ทะเล
สาบ ทะเลทราย เป็นต้น

ในกรณีที่ใช้ภูเขาเป็นแนวพรมแดน นิยมกำหนดตามยอดเขาหรือตามสันปันน้ำ
(watershed) ที่แบ่งน้ำลงสู่ลุ่มแม่น้ำของประเทศที่อยู่ข้างเคียงกัน ซึ่งนับว่าเป็นวิธีแบ่งที่เหมาะสม
มากอย่างยิ่ง เพราะโดยทั่วไปเทือกเขามักแบ่งแยกกลุ่มชนที่แตกต่างกันออกจากกันอยู่แล้ว
เพราะเทือกเขาเป็นอุปสรรคในการคมนาคมขนส่งระหว่างกันและกัน นอกจากนี้ แนวพรมแดน
โดยใช้เทือกเขายังเกื้อกูลในทางยุทธศาสตร์เป็นอย่างดีอีกด้วย

สำหรับทางน้ำหรือลำน้ำ เมื่อใช้เป็นเส้นแบ่งพรมแดนนิยมแบ่งตามร่องน้ำลึก
(thalweg) ซึ่งหมายถึงแนวกลางของร่องน้ำที่ไหลแรงที่สุด ในบางกรณีเช่นกรณีที่ลำน้ำไม่สามารถ
ใช้เดินเรือได้ อาจตกลงใช้แนวกึ่งกลางแม่น้ำแทนแนวร่องน้ำลึกก็ได้ และยังมีกรณีที่ผิดแผก
ไปจากนี้อีก ซึ่งเกิดจากข้อตกลงของกลุ่มประเทศ การใช้ลำน้ำเป็นแนวพรมแดนดูจะเป็นวิธี
กำหนดพรมแดนที่สะดวกวิธีหนึ่ง แต่เป็นวิธีที่ก่อให้เกิดปัญหาตามมาหลายประการ ประการ
แรกเกิดจากสภาพธรรมชาติของลำน้ำเปลี่ยนไปเช่นการเปลี่ยนแปลงร่องน้ำหรือทางเดินน้ำ
อันมีผลทำให้ร่องน้ำลึกเปลี่ยนไปด้วย การเกิดเกาะดอนกลางลำน้ำก็เป็นปัญหาว่าใครจะมี

สิทธิครอบครองหรือเข้าไปทำมาหากิน อีกปัญหาหนึ่งสืบเนื่องมาจากการที่ประชาชนสองฝั่งฝั่งนิยมใช้ลำน้ำเป็นเส้นทางคมนาคม หรือเป็นสิ่งที่ใช้ผูกไมตรีกัน มากกว่าใช้ลำน้ำเป็นสิ่งแบ่งแยกให้ห่างจากกัน ดังนั้น เมื่อมีการกำหนดร่องน้ำเป็นแนวพรมแดน จึงเป็นอุปสรรคในการติดต่อค้าขายและประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ที่ประชาชนทั้งสองฝั่งปรารถนาจะมีขึ้น เรามักพบเสมอ ๆ ว่าประชาชนสองฝั่งแม่น้ำพรมแดนแม้จะเป็นประชากรของคนละประเทศ แต่ก็มี ความใกล้ชิดกันมากในด้านเชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ

ลักษณะภูมิประเทศอื่น ๆ ที่ใช้ในการกำหนดพรมแดนบนแผ่นดินได้แก่ทะเลสาบ อ่าว ช่องแคบ ทะเลทราย หนอง บึง หรือแนวป่า หลักในการแบ่งถ้าเป็นห้วงน้ำนิยมใช้ร่องน้ำลึกเช่นเดียวกับเส้นทางน้ำทั่วไป ถ้าเป็นอ่าวพิจารณาจากความกว้างของอ่าว กล่าวคือ ถ้ากว้างน้อยกว่า 6 ไมล์ทะเล (ประมาณ 11.11 กิโลเมตร) ให้อยู่ในเขตของประเทศนั้น ๆ ถ้ากว้างกว่า 6 ไมล์ทะเล ต้องพิจารณากันเป็นราย ๆ ไป ในแอฟริกามีการใช้แนวทะเลทรายสะฮาราเป็นพรมแดน ส่วนป่าไม้มีการใช้แนวป่าสนแบ่งพรมแดนระหว่างฟินแลนด์กับสหภาพโซเวียต เป็นต้น

(2) **แนวพรมแดนทางทะเล** ประเทศที่มีพรมแดนติดชายฝั่งทะเล จำเป็นต้องรักษาผลประโยชน์ที่พึงจะได้รับจากทะเลไว้ด้วย เช่นการใช้ทะเลเป็นเส้นทางคมนาคมขนส่ง ราคาคู การแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติในทะเล และได้ท้องทะเล ดังนั้น จึงต้องกำหนดพรมแดนของประเทศด้านที่ติดทะเลไว้ให้เป็นเขตน่านน้ำของตน การกำหนดพรมแดนทางทะเลใช้หลักเกณฑ์การกำหนดทะเลอาณาเขต (territorial sea) ซึ่งหมายถึงทะเลที่อยู่ต่อเนื่องจากชายฝั่ง วัดจากจุดที่น้ำทะเลลงต่ำสุด (ซึ่งเรียกว่าเส้นฐาน base line) ออกไปในระยะเป็นไมล์ทะเล แต่แต่ละประเทศจะกำหนดทะเลอาณาเขตหรือเขตน่านน้ำของตนในระยะต่าง ๆ กัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมที่ต่างกันไป โดยพยายามรักษาผลประโยชน์ของตนไว้ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ อย่างไรก็ตาม แนวปฏิบัติตามกฎหมายระหว่างประเทศคือระยะห่าง 12 ไมล์ทะเลจากเส้นฐานเป็นเขตของทะเลอาณาเขต พื้นจากนี้ถือเป็นเขตทะเลหลวง ซึ่งทุกประเทศมีเสรีภาพในการเดินเรือ การประมง การวางสาย และท่อใต้ทะเล และการบินเหนือทะเลหลวง

การกำหนดพรมแดนทางทะเลมีปัญหา เพราะมีอยู่บ่อยครั้งที่การกำหนดเขตน่านน้ำดังกล่าวกระทำโดยฝ่ายเดียว และไม่เป็นที่ยอมรับของประเทศอื่น ดังนั้น เมื่อมีการรุกล้ำน่านน้ำ ก็จะถูกจับกุมยิงเรือ กลายเป็นข้อพิพาทระหว่างประเทศขึ้น

(3) **แนวพรมแดนที่กำหนดขึ้นเอง** แนวพรมแดนของหลายประเทศที่ปราศจากลักษณะภูมิประเทศที่เด่นชัดที่จะสามารถนำมาเป็นเครื่องหมายแบ่งเขตพรมแดนได้ หรือแม้จะมีภูมิประเทศที่เด่นชัดพอ แต่ประเทศทั้งสองที่อยู่ติดต่อกันพอใจที่จะเลือกกำหนดเส้นพรมแดนโดยการตกลงกันเองก็อาจทำได้ แนวพรมแดนในลักษณะนี้มักกำหนดขึ้นตาม

แนวเส้นขนาน (ละติจูด) หรือแนวเส้นเมริเดียน (ลองจิจูด) หรือกำหนดด้วยเส้นตรงที่จัดเป็นนํ้ามุ่มกับแนวเส้นตรงทั้งสองนั้น (คณะกรรมการภูมิศาสตร์แห่งชาติ, 2527 : 9) แนวพรมแดนที่เกิดขึ้นจึงมักเป็นแนวเส้นตรงหรือมีรูปร่างเชิงเรขาคณิต เช่นแนวพรมแดนระหว่างประเทศสหรัฐอเมริกาและแคนาดาแนวพรมแดนของหลายประเทศในทวีปแอฟริกา รวมทั้งแนวพรมแดนระหว่างไทยกับกัมพูชาบางตอน เป็นต้น

นอกจากการกำหนดแนวพรมแดน 3 ลักษณะใหญ่ ๆ ที่กล่าวมาแล้ว ในบางครั้งอาจใช้ความแตกต่างด้านวัฒนธรรม เช่น เชื้อชาติ ภาษา ศาสนา เป็นเครื่องแบ่งก็ได้ เช่นพรมแดนระหว่างประเทศอินเดียและปากีสถาน อินเดียและบังกลาเทศ อิสราเอลและจอร์แดน และระหว่างประเทศบางแห่งในยุโรป เป็นต้น

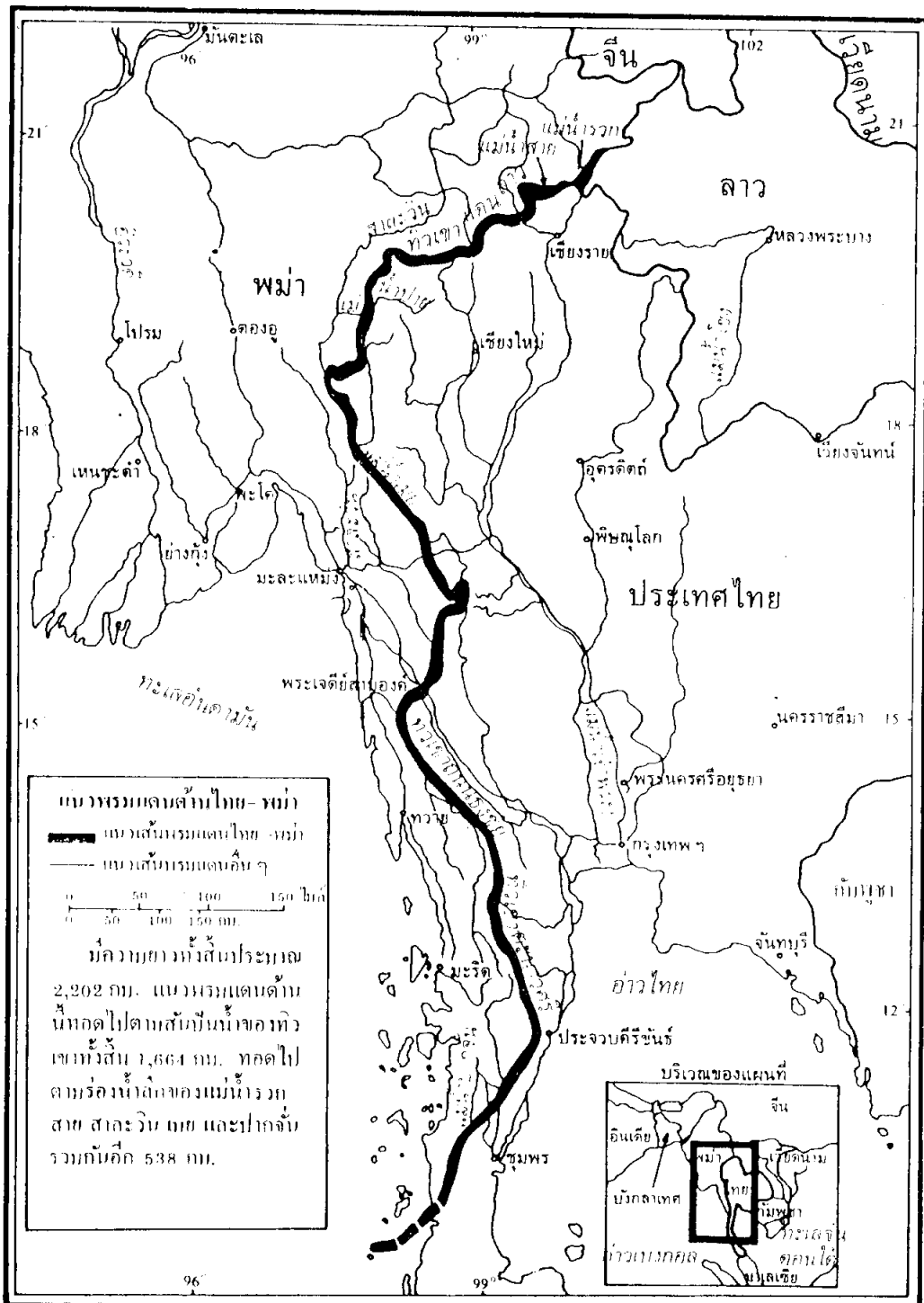
3.2 พรมแดนระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน

ประเทศไทยมีพรมแดนบนพื้นดินติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านยาวทั้งสิ้น 5,326 กิโลเมตร โดยเป็นแนวพรมแดนที่อาศัยสันปันน้ำ 3,253 กิโลเมตร ร่องน้ำลึก 1,941 กิโลเมตร และตัดเป็นแนวเส้นตรงในพื้นที่ราบอีก 132 กิโลเมตร (คณะกรรมการภูมิศาสตร์แห่งชาติ, 2527 : 10) ลักษณะแนวพรมแดนระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้านโดยสรุปมีดังนี้

(1) แนวพรมแดนระหว่างไทยกับพม่า แนวพรมแดนระหว่างไทยกับพม่าอยู่ด้านเหนือและด้านตะวันตกของประเทศ มีความยาวมากที่สุด คือยาวประมาณ 2,202 กิโลเมตร เป็นความยาวตามสันปันน้ำของทิวเขาประมาณ 1,664 กิโลเมตร และตามร่องน้ำลึกอีกประมาณ 538 กิโลเมตร รูป 1.2 แสดงรายละเอียดของแนวพรมแดนดังกล่าว ซึ่งเริ่มจาก (ตอนบนสุด) ร่องน้ำลึกของแม่น้ำรวก แม่น้ำสาข ทิวเขาแดนลาว แม่น้ำสาละวิน แม่น้ำเมฆ ทิวเขาอนนทชชัย ทิวเขาตะนาวศรี และแม่น้ำกระบุรีหรือแม่น้ำปากจั่น ตามลำดับ แนวพรมแดนนี้อยู่ในพื้นที่ 10 จังหวัด ได้แก่ เชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ตาก กาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร และระนอง

(2) แนวพรมแดนระหว่างไทยกับลาว แนวพรมแดนด้านไทยและลาวอยู่ในพื้นที่ด้านเหนือและด้านตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ มีความยาวประมาณ 1,750 กิโลเมตร โดยทอดไปตามร่องน้ำลึกประมาณ 1,100 กิโลเมตร ทอดไปตามสันปันน้ำประมาณ 650 กิโลเมตร รูป 1.3 แสดงแนวพรมแดนดังกล่าว เริ่มจากแนวสันปันน้ำในทิวเขาหลวงพระบาง ร่องน้ำลึกของแม่น้ำโขงตอนบน แม่น้ำเหืองงา แม่น้ำเหือง แม่น้ำโขงตอนล่าง สันปันน้ำของทิวเขาภูแดนเมืองไปจนถึงช่องบกบนทิวเขาพนมดงรัก แนวพรมแดนระหว่างไทย-ลาวอยู่ในพื้นที่ของจังหวัดเชียงราย พะเยา น่าน อุตรดิตถ์ พิษณุโลก เลย หนองคาย นครพนม และอุบลราชธานี

รูป 1.2 แนวพรมแดนด้านไทย-พม่า

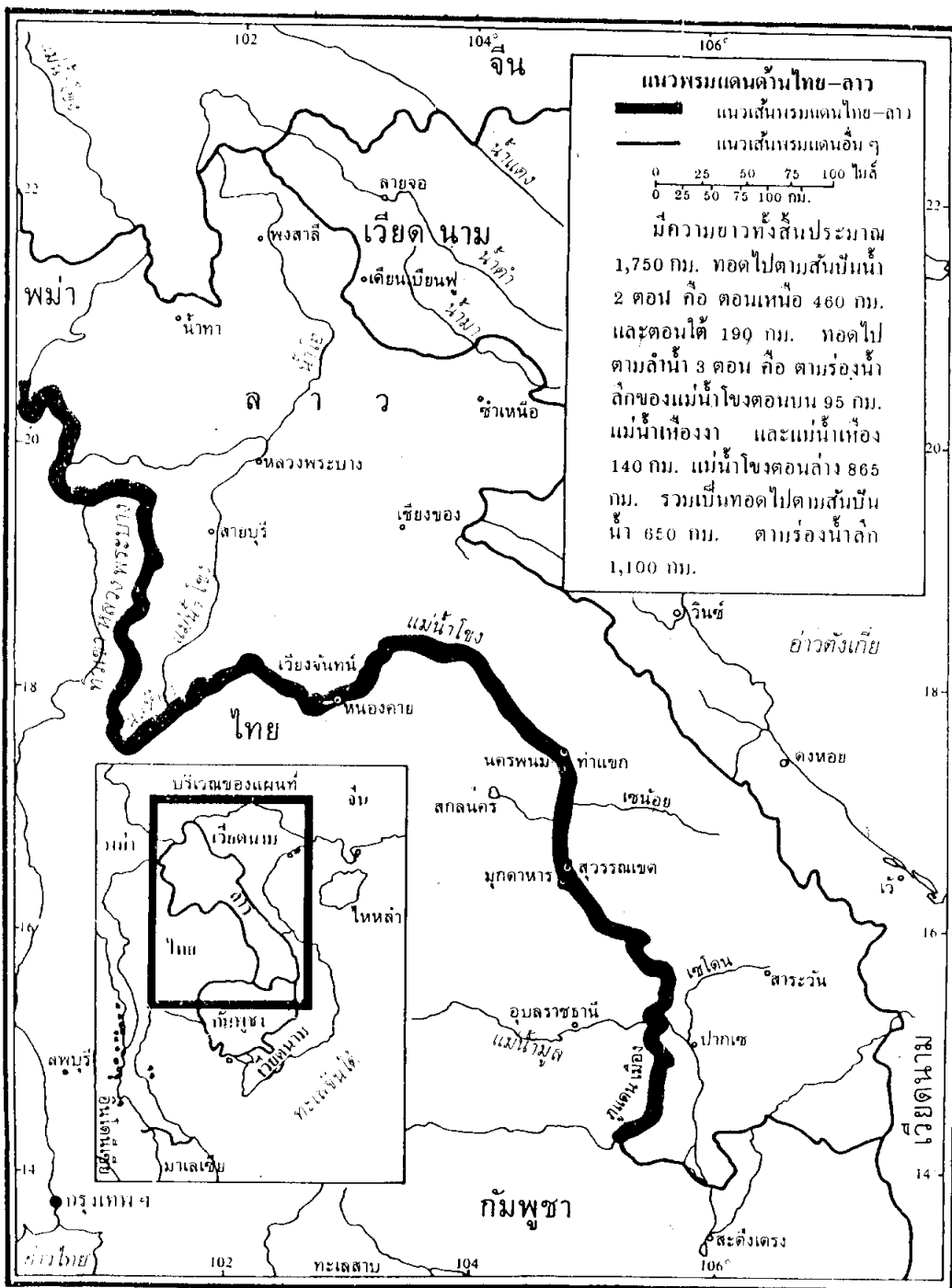
เนื่องจากพรมแดนไทย-ลาวใช้ร่องน้ำลึกเป็นแนวแบ่งยาวกว่า 1,000 กิโลเมตร ดังนั้น จึงเกิดกรณีพิพาทอยู่เนือง ๆ อันสืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนทางเดินของร่องน้ำและการเกิดเกาะดอนหรือสันทรายถาวรกลางลำน้ำ ซึ่งข้อความจากอนุสัญญาที่รัฐบาลไทยทำกับรัฐบาลฝรั่งเศส (เมื่อครั้งยังครอบครองลาวอยู่) ระบุไว้ว่า ตอนใต้ของแม่น้ำโขงมีเกาะดอนตั้งอยู่ทำให้เกิดร่องน้ำ 2 แห่ง ให้ใช้ร่องน้ำที่อยู่ระหว่างเกาะดอนนั้นกับริมฝั่งแผ่นดินของไทยเป็นแนวเส้นเขตแดน ดังนั้น เท่ากับว่าเกาะดอนทั้งหมดในลำน้ำโขงเป็นของลาวหมด เว้นเกาะดอน 8 เกาะที่ระบุไว้ในสัญญาว่าเป็นของไทยเท่านั้น และเกาะดอนทั้ง 8 ดังกล่าวมีสภาพเป็นพื้นแผ่นดินงอกออกไปจากฝั่งไทยลงไปในลำน้ำโขงทั้งสิ้น ดังนั้น การเดินเรือในลำน้ำโขงในฤดูแล้งของเรือไทยทุกชนิดต้องผ่านเข้าไปในดินแดนของลาวทุกแห่งที่มีเกาะดอน ซึ่งนำไปสู่ข้อพิพาทได้ง่าย

(3) **แนวพรมแดนระหว่างไทยกับกัมพูชา** แนวพรมแดนระหว่างไทย-กัมพูชาอยู่ด้านตะวันออกเฉียงเหนือและด้านตะวันออกของไทย มีความยาวทั้งสิ้นประมาณ 798 กิโลเมตร เป็นความยาวตามสันปันน้ำประมาณ 521 กิโลเมตร ตามร่องน้ำลึก 208 กิโลเมตร และตัดเป็นแนวเส้นตรงในบริเวณที่ราบอีก 69 กิโลเมตร รูป 1.4 แสดงแผนที่ของบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา ซึ่งเริ่มจากช่องบกบนทิวเขาพนมดงรัก ซึ่งเป็นจุดร่วมของพรมแดนสามประเทศ (ไทย-ลาว-กัมพูชา) ไปตามสันปันน้ำของทิวเขานี้ ผ่านคลองป่าอ้าว (ปะอาว, ปากอ้าว) ซึ่งเส้นเขตแดนตอนนี้อยู่ตรงกันโดยเฉาะระหว่างพื้นที่ราบ ผ่านคลองน้ำใส คลองด่าน คลองลึก คลองโป่งน้ำร้อน และไปตามสันปันน้ำของทิวเขาบรรทัดจนถึงปลายใต้สุด ณ แหลมสาร์ดาภิษ แนวพรมแดนด้านกัมพูชา ผ่านพื้นที่ของจังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ ปราจีนบุรี จันทบุรี และตราด

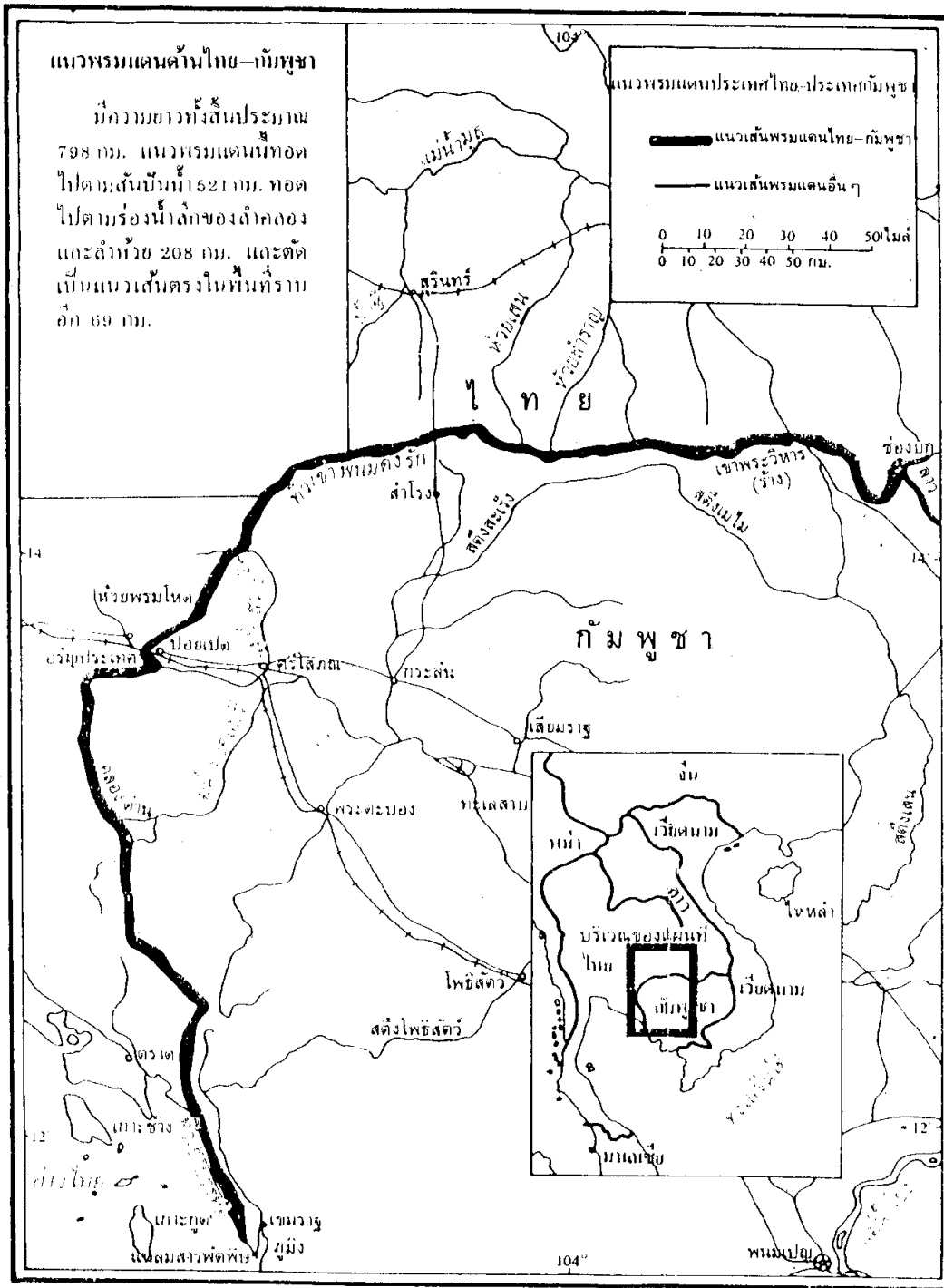
พรมแดนไทย-กัมพูชาในบริเวณที่เป็นพื้นที่ราบ มีลักษณะเป็นป่าดงและลำห้วยลำคลอง หลักเขตประเทศที่สร้างขึ้นมีระยะห่างมากเกินไป ทำให้ประชาชนของทั้งสองฝ่ายเข้าใจผิดเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ทำมาหากิน เป็นเหตุให้เกิดกรณีพิพาทกันเสมอ และที่สำคัญก็คือการที่แนวพรมแดนเป็นที่ราบง่ายต่อการเดินทาง ดังนั้น จึงทำให้มีชาวเขมรผู้ลี้ภัยสงครามอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในเขตไทยเป็นจำนวนมาก ในบางครั้งเมื่อการสู้รบในกัมพูชาติดพันกันก็อาจรุกล้ำเข้ามาทำอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินของคนไทยที่อยู่ในเขตไทยได้ ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลไทยจึงพยายามอย่างยิ่งที่จะให้มีการสงบศึกในกัมพูชา

(4) **แนวพรมแดนระหว่างไทยกับมาเลเซีย** แนวพรมแดนด้านใต้สุดของประเทศไทยอยู่ติดต่อกับประเทศมาเลเซีย มีความยาวประมาณ 576 กิโลเมตร โดยทอดไปตามสัน

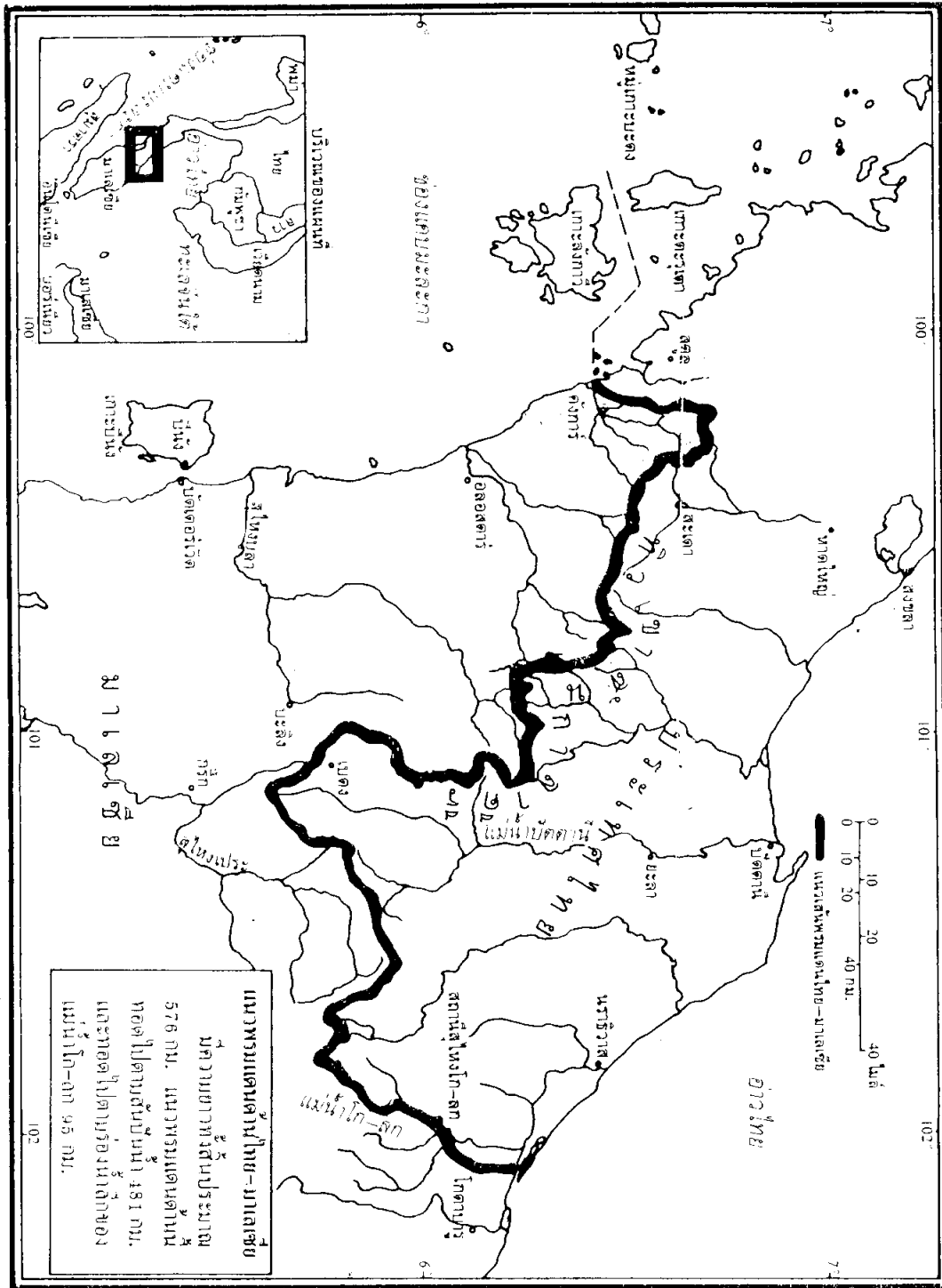
รูป 1.3 แนวพรมแดนด้านไทย-ลาว

รูป 1.4 แนวพรมแดนด้านไทย-กัมพูชา

รูป 1.5 แนวกรมแดนด้านไทย-มาเลเซีย

ปันน้ำของทิวเขาสันกาลาคีรีประมาณ 481 กิโลเมตร และทอดไปตามแนวร่องน้ำลึกของแม่น้ำ โท-ลก อีกประมาณ 95 กิโลเมตร แนวพรมแดนด้านนี้อยู่ในจังหวัดสตูล สงขลา ยะลา และ นราธิวาส (รูป 1.5)

3.3 แนวพรมแดนทางทะเลของประเทศไทย ประเทศไทยมีชายฝั่งทะเลยาวทั้งสิ้นประมาณ 2,700 กิโลเมตร โดยเป็นชายฝั่งด้านอ่าวไทยประมาณ 1,840 กิโลเมตร และชายฝั่งด้านทะเลอันดามันประมาณ 865 กิโลเมตร อ่าวไทยตอนในสุดที่เป็นรูปตัว ก ซึ่งเริ่มวัดจากเส้นฐานจากจุดที่ 1 ณ แหลมบ้านแสมสาร ไปทางทิศตะวันตกถึงจุดที่ 2 นับจากฝั่งทะเลตรงกันข้ามเป็นอ่าวประวัติศาสตร์ น่านน้ำเหนือเส้นฐานดังกล่าวนี้เป็นน่านน้ำภายในของประเทศ การกำหนดน่านน้ำของประเทศ หรือทะเลอาณาเขตของไทย วัดจากเส้นฐานหรือจุดที่ระดับน้ำทะเลต่ำสุดออกไป 12 ไมล์ทะเล การที่ประเทศไทยมีแนวชายฝั่งค่อนข้างยาวดังกล่าว ทำให้มีพื้นที่ทะเลอาณาเขตกว้างขวางตามไปด้วย และเมื่อปี พ.ศ. 2524 ประเทศไทยได้ประกาศเขตเศรษฐกิจจำเพาะ (economic zone) ในระยะห่าง 200 ไมล์ทะเลจากชายฝั่งอีกด้วย นับเป็นประเทศสุดท้ายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ประกาศเขตเศรษฐกิจจำเพาะ

3.4 ช่องเขาและทางผ่านแนวพรมแดน ตามแนวพรมแดนระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน มีช่องเขา (gap) และทางผ่าน (pass) ในแนวพรมแดนหลายแห่ง ซึ่งถือว่าเป็นจุดอ่อนของการป้องกันตนเอง เนื่องจากข้าศึกศัตรูสามารถใช้ช่องเขาและทางผ่านเหล่านี้ยกทัพเข้ามารุกรานได้ ในยามสงบช่องเขาและทางผ่านเหล่านี้ถูกใช้เป็นเส้นทางติดต่อระหว่างประชาชนทั้งสองประเทศรวมไปถึงการลักลอบขนสินค้าหนีภาษี อาวุธยุทโธปกรณ์ ตลอดจนการแทรกซึมเพื่อการก่อการร้ายในประเทศอีกด้วย ช่องเขาและทางผ่านที่สำคัญ ๆ ตามแนวพรมแดนมีดังนี้

(1) **ช่องแม่สอด** เป็นทางผ่านที่เชื่อมระหว่างอำเภอแม่สอด จังหวัดตากของไทยกับตำบลเมียวดี ซึ่งติดต่อกับเมืองเมาะลำเลิงหรือมะละแหม่งของพม่า ปัจจุบันเส้นทางนี้เป็นส่วนหนึ่งของถนนสายเอเชีย และกำลังมีดำริสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเมยไปยังฝั่งพม่า ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างมากทั้งด้านเศรษฐกิจและการเมือง เหตุการณ์สู้รบระหว่างรัฐบาลพม่ากับชนกลุ่มน้อย และกลุ่มนักศึกษาทำให้มีผู้อพยพจากพม่าผ่านช่องแม่สอดมาลี้ภัยอยู่ในเขตอำเภอแม่สอดเป็นจำนวนมาก

(2) **ช่องแม่ฮ่องสอน** (ช่องน้ำเพียงดิน) เป็นทางผ่านจากจังหวัดเชียงใหม่ไปยังเมืองมณฑลทะเลของพม่าได้ ทางนี้เดิมผ่านไปทางลุ่มน้ำปายตรงช่องน้ำเพียงดิน ในปัจจุบันยังใช้เป็นทางผ่านสินค้าพื้นเมือง และเส้นทางติดต่อระหว่างไทยกับพม่าได้อีกทางหนึ่ง

(3) **ด้านพระเจดีย์สามองค์** มีชื่อเสียงมากในประวัติศาสตร์ เพราะเป็นช่องทางที่กองทัพไทยและกองทัพพม่าใช้เดินทางผ่านเข้าออกเพื่อทำศึกกัน ด้านพระเจดีย์สามองค์อยู่ในเขตอำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี เป็นบริเวณเนินโล่งเตียน และอยู่ในช่องเขาสูง มีพระเจดีย์ขนาดย่อมตั้งอยู่เรียงกันสามองค์ ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ญี่ปุ่นได้สร้างทางรถไฟจากกาญจนบุรีผ่านช่องทางนี้ไปยังเมืองมะละแหม่งของพม่า ในปัจจุบันด้านพระเจดีย์สามองค์เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์แห่งหนึ่งของกาญจนบุรี

(4) **ช่องสิงขร (ช่องสั้นพร้าว)** เป็นช่องเขาของเทือกเขาตะนาวศรี ซึ่งสามารถใช้เดินทางติดต่อระหว่างประจวบคีรีขันธ์กับเมืองตะนาวศรีและเมืองมะริดของพม่า เป็นช่องเขาที่มีความสำคัญมากทางประวัติศาสตร์อีกแห่งหนึ่ง เพราะใช้เป็นเส้นทางเดินทัพของไทยและพม่า ในสมัยสงครามโลกครั้งที่สองญี่ปุ่นได้สร้างถนนผ่านช่องทางนี้ไปเมืองมะริด แต่ปัจจุบันไม่มีการบูรณะปรับปรุงเส้นทางนี้แต่อย่างใด

(5) **ช่องอิตำ** เป็นทางผ่านจากอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา ไปยังเมืองอลอร์สตาร์ ในรัฐเคดาห์ของมาเลเซีย ปัจจุบันมีการสร้างถนนเชื่อมอย่างสะดวก เป็นการส่งเสริมการค้าขายและการท่องเที่ยวระหว่างประเทศทั้งสองอย่างยิ่ง

(6) **ช่องเม็ก** เป็นจุดบรรจบของพรมแดน 3 ประเทศ คือ ไทย-ลาว-กัมพูชา ช่องเม็กอยู่ในเขตอำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี ช่องทางนี้เป็นทางผ่านไปยังเมืองจำปาศักดิ์ของลาวได้

(7) **ช่องจอม** เป็นช่องเขาหรือทางผ่านที่ตัดทิวเขาพนมดงรัก จากอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เข้าไปยังเมืองศรีโสภณของกัมพูชา ปัจจุบันมีเส้นทางรถยนต์ผ่านช่องจอมได้

(8) **ช่องตะโก** เป็นช่องเขาตัดผ่านทิวเขาสันกำแพง จากจังหวัดนครราชสีมา ไปยังอำเภอกบินทร์บุรี และอำเภอวัฒนานคร จังหวัดปราจีนบุรี ปัจจุบันมีเส้นทางรถยนต์ผ่านช่องทางนี้ เป็นการย่นระยะทางจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือสู่ภาคตะวันออก โดยไม่ต้องผ่านเข้าไปยังกรุงเทพฯ เมื่อการพัฒนาแหล่งอุตสาหกรรมบริเวณชายฝั่งตะวันออกเจริญขึ้น คาดว่าเส้นทางดังกล่าวจะทวีความสำคัญมากขึ้น เพราะจะนำแรงงานและวัตถุดิบบางชนิดจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือลงมาสู่แหล่งผลิต ในขณะเดียวกันก็จะนำสินค้าและวัตถุดิบจากแหล่งอุตสาหกรรมและทำเรือกลับไปสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

นอกจากช่องเขาและทางผ่านทั้งแปดที่ได้กล่าวถึงแล้ว ยังมีช่องเขาและทางผ่านอื่น ๆ อีกหลายแห่งตามแนวพรมแดนระหว่างประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้าน

4. ขนาดของประเทศไทย

ประเทศต่าง ๆ ในโลกมีขนาดแตกต่างกันไป นับแต่เล็กมาก ๆ มีขนาดเพียงไม่กี่

ตารางกิโลเมตร เช่น จีบรอลตา มอนาโก จนถึงประเทศที่มีขนาดใหญ่ครอบคลุมเนื้อที่เกือบทั้งทวีป เช่น สหภาพโซเวียตรัสเซีย จีน และออสเตรเลีย ขนาดของประเทศนับว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งในการพิจารณาว่าประเทศนั้น ๆ จะมีอำนาจหรือพลังมากน้อยเพียงใด ประเทศที่มีขนาดใหญ่ โอกาสที่จะพบทรัพยากรธรรมชาติมากมายหลายประเภทก็ย่อมมีมากตามไปด้วย ทำให้ได้เปรียบในการขยายตัวของประชากรและเศรษฐกิจ เป็นฐานในการขยายพลังทางการเมืองการทหาร และได้เปรียบในด้านความลึกของพื้นที่ป้องกันในยามเกิดศึกสงคราม เป็นต้น

ประเทศไทยมีเนื้อที่ทั้งสิ้น 513,115.029 ตารางกิโลเมตร (คณะกรรมการภูมิศาสตร์แห่งชาติ, 2527 : 4) ในแง่ภูมิศาสตร์การเมือง จัดอยู่ในกลุ่มประเทศที่มีขนาดใหญ่ คืออยู่ในกลุ่มเนื้อที่ระหว่าง 259,000–1,295,000 ตารางกิโลเมตร)

ส่วนที่ยาวที่สุดของประเทศวัดจากเหนือมาใต้ คือจากอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ถึงอำเภอเบตง จังหวัดยะลา ยาวประมาณ 1,640 กิโลเมตร

ส่วนกว้างที่สุดของประเทศวัดจากตะวันออกไปตะวันตก คือจากช่องเม็ก อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี ไปยังด่านพระเจดีย์สามองค์ในเขตอำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี กว้างประมาณ 780 กิโลเมตร

ตาราง 1.1 เนื้อที่ จำนวนประชากร และความหนาแน่นของประชากรของประเทศต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ประเทศ	เนื้อที่ (ตารางกิโลเมตร)	ประชากร (ล้าน) (กลางปี พ.ศ. 2532)	ความหนาแน่น ของประชากร (คนต่อ ตร.กม.)
สาธารณรัฐอินโดนีเซีย	1,904,569	184.6	96.9
สหภาพพม่า	676,552	40.8	60.3
ประเทศไทย	513,115	55.6	108.4
มาเลเซีย	329,749	17.4	60
สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม	329,556	66.8	203.04
สาธารณรัฐฟิลิปปินส์	300,000	64.9	216.3
สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว	236,800	3.9	16.5
กัมพูชาประชาธิปไตย	181,035	6.8	37.6
บรูไน	5,765	0.3	52.04
สาธารณรัฐสิงคโปร์	581	2.7	4647.2

ที่มา : Population Reference Bureau, Inc., 1989 World Population sheet, Washington, D. C.

ส่วนแคบที่สุดของประเทศอยู่ที่ปากห้วยห้วยไท้น ตำบลคลองวาฬ อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีความยาววัดจากพรมแดนไทย-พม่า มาถึงฝั่งทะเลบ้านวังด้วน ตำบลคลองวาฬ อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นระยะทางเพียง 10.6 กิโลเมตร

สำหรับส่วนแคบที่สุดของแหลมทอง วัดจากฝั่งทะเลอันดามัน ถึงฝั่งอ่าวไทย คือ บริเวณคอคอตกกระ (Kra Isthmus) มีระยะทางประมาณ 64 กิโลเมตร

ขนาดของประเทศไทยเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศเพื่อนบ้าน (ตาราง 1.1) จะเห็นได้ว่า มีเนื้อที่ใหญ่เป็นลำดับ 3 รองจากอินโดนีเซีย และพม่า และมีพื้นที่ใหญ่กว่าประเทศที่เหลืออื่นๆ ทั้งหมดอีก 7 ประเทศ อย่างไรก็ตาม การมีขนาดเนื้อที่ใหญ่เล็กจะมีความหมายต่อเมื่อนำสิ่งอื่น ๆ เช่น จำนวนประชากร ความหนาแน่นของประชากร และทรัพยากรธรรมชาติ เข้ามาพิจารณาร่วมด้วยเท่านั้น

5. รูปร่าง

ประเทศแต่ละประเทศมีรูปร่างแตกต่างกันไป ตั้งแต่รูปร่างกะทัดรัดคล้ายทรงกลม เช่น โรมานี ฝรั่งเศส และสเปน รูปร่างยาวแคบ เช่น ชิลี อิตาลี ลาว และเวียดนาม รูปร่างเว้าแหว่งเช่นประเทศหมู่เกาะทั้งหลาย รูปร่างของประเทศนั้นบ่งชี้ถึงความสำคัญหลายด้าน เช่น ด้านการบริหารการปกครอง การสร้างโครงข่าย การคมนาคม ขนส่ง การกระจายทางเศรษฐกิจ และการป้องกันประเทศ เป็นต้น

เมื่อพิจารณารูปร่างของประเทศไทยจะเห็นได้ว่าไม่ได้สัดส่วนหรือไม่กะทัดรัด ส่วนบนมีขนาดใหญ่ แผ่กว้าง ขณะที่ส่วนล่างยาวแคบ ความยาวจากเหนือไปใต้ยาวกว่าระยะทางที่วัดในแนวกว้างจากตะวันออกไปตะวันตกกว่าเท่าตัว (1,640 : 780 กิโลเมตร) จินตนาการเกี่ยวกับรูปร่างของประเทศไทยมีแตกต่างกันไป เช่น บางคนมองดูว่าคล้ายกระบวยตักน้ำ หรือเหมือนขวานโบราณ บางคนมองดูเหมือนช่อดอกไม้ หรือเหมือนส่วนหัวของช้างที่มีวงช้างยาวทอดลงไปตามแนวคาบสมุทรภาคใต้ (รูป 1.8)

ในแง่ของการพัฒนาเศรษฐกิจ รูปร่างของประเทศที่ใหญ่หนักด้านเหนือ และทอดยาวแคบไปตามแนวคาบสมุทรทางด้านใต้ ก่อให้เกิดปัญหาในการลงทุนสร้างโครงข่ายการคมนาคมขนส่ง เพราะไม่อาจสร้างได้ในราคาที่ประหยัด หรือให้บริการแก่บริเวณโดยรอบอย่างมีประสิทธิภาพได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคใต้ ต่างจากประเทศที่มีรูปร่างกะทัดรัดคล้ายทรงกลม เพราะหากศูนย์กลางการบริการตั้งอยู่ประมาณกึ่งกลางของพื้นที่แล้ว การลงทุนในด้านการให้บริการย่อมทำได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่า ทนต่อเนื้อที่จะถูกกว่า การขนส่งไม่ว่าจะเป็นวัตถุดิบ สินค้า ผู้โดยสาร สำหรับบริเวณที่มีรูปร่างยาวย่อมสิ้นเปลืองกว่า

อย่างไรก็ตาม การที่ประเทศไทยมีลักษณะภูมิประเทศหลากหลาย เริ่มจากภาคเหนือที่มีเทือกเขา ภาคกลางซึ่งเป็นที่ราบ ภาคตะวันออก และภาคใต้ที่มีชายฝั่งเว้าแหว่ง ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติของประเทศหลากหลายไปด้วย การใช้ที่ดินก็ต่างกันไปตามลักษณะภูมิศาสตร์เหล่านั้น

ในแง่ความมั่นคงปลอดภัยของประเทศ ลักษณะตอนบนที่มีส่วนกว้างมาก รายล้อมด้วยประเทศเพื่อนบ้านถึง 3 ประเทศ ซึ่งล้วนแล้วแต่มีปัญหาภายในทั้งสิ้น ทำให้ประเทศไทยอยู่ในสภาพที่ไม่ปลอดภัยนัก จำเป็นต้องสิ้นเปลืองงบประมาณในการทหารปีละมาก ๆ ทางด้านใต้เองที่มีฝั่งทะเลยาวกว่า 2,000 กิโลเมตร ก็เป็นจุดอ่อนที่สำคัญยิ่งของประเทศ เพราะยากที่จะรักษาความมั่นคงปลอดภัยได้ จำเป็นต้องมีกองทัพเรือที่เข้มแข็งยิ่งใหญ่ แต่ในขณะนี้กองทัพเรือไทยยังไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร ดูได้จากงบประมาณที่ได้รับยังต่างจากกองทัพบกอยู่มาก ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง กองทัพญี่ปุ่นก็เลือกยกพลขึ้นบกที่ชายฝั่งจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ก่อนรุกขึ้นมายึดอำนาจรัฐบาลได้ในที่สุด

รัฐบาลเองตระหนักถึงปัญหาต่าง ๆ อันสืบเนื่องมาจากรูปร่างของประเทศเป็น
อย่างดี ดังนั้น จึงพยายามขยายโครงข่ายการคมนาคมขนส่งให้ทั่วถึงทุกภาค แม้จะเป็นการ
ลงทุนที่สูงมากก็ตาม ในบริเวณคาบสมุทรภาคใต้ ซึ่งได้พิจารณาขุดคลองลัดเชื่อมฝั่งทะเล
อันดามันกับฝั่งอ่าวไทยหลายครั้งหลายคราว แต่ก็ไม่อาจทำได้โดยเหตุผลทางการเมืองและ
ด้านจิตใจ ที่ไม่ต้องการเห็นภาคใต้ถูกตัดแยกจากส่วนอื่นของประเทศออกไป เพราะในปัจจุบัน
ก็เป็นภาคที่อยู่ไกลจากศูนย์กลางของประเทศมากกว่าภาคอื่น ๆ อยู่แล้ว

6. สรุป

ประเทศไทยมีทำเลที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ อยู่ในเขตละติจูดต่ำในซีกโลกเหนือ ระหว่าง
ละติจูด ๕° 37' เหนือ ถึง ละติจูด 20° 27' เหนือ และลองจิจูด 97° 22' ตะวันออก ถึง ลองจิจูด
105° 37' ตะวันออก มีทำเลที่ตั้งสมมาตรคือ อยู่กึ่งกลางของภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
และรายรอบด้วยประเทศเพื่อนบ้าน 4 ประเทศ คือ พม่า ลาว กัมพูชา และมาเลเซีย ประเทศไทย
มีเนื้อที่ 513,115.029 ตารางกิโลเมตร นับว่ามีขนาดใหญ่เป็นที่สามรองจากอินโดนีเซีย
และพม่าในกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และมีขนาดใหญ่เป็นที่สองรองจากพม่า
ในภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ประเทศไทยมีพรมแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านทั้งทางบกและทางทะเล
แนวพรมแดนส่วนใหญ่กำหนดโดยถือลักษณะภูมิประเทศที่มองเห็นชัดเจน แต่ก็มีบางพื้นที่
ที่ใช้เกณฑ์ที่กำหนดจันเองเชิงเรขาคณิต

แนวพรมแดนทางบกระหว่างไทยกับพม่า เริ่มจากร่องน้ำลึกของแม่น้ำรวก แม่น้ำ
สาย ทิวเขาแดนลาว แม่น้ำสาละวิน แม่น้ำเมย ทิวเขาถนนธงชัย ทิวเขาตะนาวศรี และแม่น้ำ
กระบุรี

แนวพรมแดนระหว่างไทยกับลาว เริ่มจากแนวสันปันน้ำ ของทิวเขาหลวงพระบาง
ร่องน้ำลึกของแม่น้ำโขงตอนบน แม่น้ำเหืองงา แม่น้ำเหือง และแม่น้ำโขงตอนล่าง

แนวพรมแดนไทยกับกัมพูชา เริ่มจากช่องบกกานทิวเขาพนมดงรักไปตามสันปันน้ำ
ของทิวเขา และทอดไปตามร่องน้ำลึกของลำคลองและลำห้วย แล้วไปตามสันปันน้ำของ
ทิวเขาบรรทัด จนถึงปลายที่สุดของแหลมสารพัดพิษ

แนวพรมแดนไทยกับมาเลเซีย ทอดไปตามสันปันน้ำของทิวเขาสันกาลาคีรี
และร่องน้ำลึกของแม่น้ำโกลก

ตามแนวพรมแดนระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน มีช่องเขาและทางผ่าน
มากมาย

ประเทศไทยมีรูปร่างไม่กะทัดรัด บ้างมองดูเหมือนกระบวยตักน้ำ ขวานโบราณ
และส่วนหัวของช้าง

คำถาม

- ข้อใดถูกต้องที่สุดเมื่อก้าวถึงที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทย
  - 5° 27' เหนือ-20° 37' เหนือ, 97° 37' ตะวันออก-105° 22' ตะวันออก
  - 5° 37' ตะวันออก-20° 27' ตะวันออก, 97° 22' เหนือ-105° 37' เหนือ
  - 5° 37' เหนือ-20° 27' เหนือ, 97° 22' ตะวันออก-105° 37' ตะวันออก
  - 5° 20' เหนือ-20° 37' เหนือ, 97° 37' ตะวันออก-105° 22' ตะวันออก
- แนวพรมแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้านส่วนใหญ่กำหนดโดยถือเกณฑ์อะไร
  - ลักษณะภูมิประเทศ
  - เชิงรชาคณิต
  - วัฒนธรรม
  - 1 และ 3
- ข้อใดถูกต้องเมื่อก้าวถึงพรมแดนไทย-มาเลเซีย
  - สันกาลาคีรี โกลก
  - หลวงพระบางโขง
  - ตะนาวศรี กระบุรี
  - บรรทัด คลองน้ำใส
- ช่องเขาอะไรใช้เป็นเส้นทางติดต่อระหว่างจังหวัดประจวบคีรีขันธ์กับเมืองมะริดของพม่า
  - ด่านพระเจดีย์สามองค์
  - ช่องแม่ฮ่องสอน
  - ช่องแม่สอด
  - ช่องสิงขร
- มีผู้เปรียบคาบสมุทรภาคใต้ว่ามีลักษณะเหมือนส่วนใดของช้าง
  - หัว
  - แก้ม
  - งวง
  - งา

(3) 5 (4) 4 (1) 3 (1) 2 (3) 1

เฉลย